

Kristína Sekáčová: *Neprototypické použitie imperfekta sloviess dicendi v naratívnej próze klasickej gréčtiny* (FF UK Praha, 2016)

Téma posuzované bakalářské práce spadá do dlouhodobě a široce diskutované otázky vidu v klasických jazycích, konkrétně ale řeší otázku jen výjimečně tematizovanou. Vychází z pozorování, že slovesa *dicendi*, která v narativních textech uvozují nějakou promluvu anebo odkazují k něčemu již řečenému, tedy principiálně označují ohraničenou, uzavřenou událost, se mnohdy vyskytují v imperfektu. Jedná se o téma, které na první pohled působí v rámci aspektologie jako svým způsobem marginální, přesto podle mého názoru míří přímo k podstatě problému a zásadním způsobem přispívá k pochopení celé problematiky kategorie vidu obecně.

Bakalářská práce vychází z rozumně zvoleného jazykového materiálu a má přiměřený rozsah. Autorka osvědčila svou kreativitu a zaujetí pro věc a zvolila v zásadě správný a inspirativní přístup. Posudek – vzhledem k tomu, že má být podkladem k obhajobě – se dále zaměří spíše na negativa práce.

Obecně lze říct, že práce bohužel trpí velkými **formulačními nedostatky**, a to jak na rovině stylistické, tak i obsahové. Rovněž **stylu** se v tomto posudku budu věnovat jen minimálně. Zmíním pouze jeden nešvar, kterého by se měla autorka napříště vyvarovat, totiž nadužívání různých hodnotících adverbialních frází, jako např. „prekvapivo sme zistili...“ (s. 8), „paradoxne...“ (s. 10), „k nášmu veľkému udiveniu...“ (s. 37) apod., aniž by bylo vysvětleno, co je na daném stavu nebo tvrzení překvapivého, paradoxního atd. Tato strategie jakýchsi naznačených, nedopovězených myšlenek, které mají sugerovat, že je za nimi nějaká další hluboká znalost (ne vždy se ukáže, že tomu tak je) nebo všeobecně přijímaný předpoklad, by neměla mít v odborném textu místo.

Obecným problémem je vágnost formulací, a to často i v takových informativních pasážích, které by měly naopak přinášet jednoznačná fakta: při práci s excerpty se dočítáme, že některé případy jsou „časté“, něčeho je „málo“ apod. V tak malém korpusu (což vůbec není míněno negativně – viz níže), s jakým bylo v této práci zacházeno, je rozhodně záhodno pracovat s přesnými čísly (a ideálně je pro přehlednost uvést v tabulce).

Z celého textu lze vytušit autorčinu správnou intuici, ale formulace jsou nedotažené na sémantické, syntaktické i textové rovině; čtenář mnohdy potřebuje velkou míru empatie a také dobré předporozumění celé věci, aby pochopil, co má autorka na mysli; namátkou:

- s. 11: „V moderných gramatikách sa na rozdiel od starších pohľad na slovesá *dicendi* liší tým, že sú použité na ilustráciu jednotlivých funkcií imperfekta.“
- s. 15: „Jedná sa o použitie sloviess *dicendi* označujúcich dej.“
- s. 16: „slovesá *dicendi* odkazujú ke konkrétnej veci“; atd.

Podobné formulační lupy jsou velice časté tam, kde autorka parafrázuje nějakou cizojazyčnou sekundární literaturu, což bohužel mnohdy navozuje dojem, že textům dobře nerozumí, např.:

- s. 9: „použitím imperfekta autor upozorňuje na subjekt v danej situácii, zatiaľ čo koniec udalosti vyplýva z kontextu“
- s. 10: „Mezdi zmienené názory patria napr. imperfektá s dlhotrvajúcou účinnosťou, alebo že sa jedná o slovesá majúce ich ukončenie v jednaní.“

- s. 10: „U iných autorov miesto aorisu, ktorý by bol indikovanejší kontextom, je použité imperfektum vtedy, keď má autor záujem, *considération*, brať ohľad na reč, ktorá má nasledovať.“ (Mimochodem, není mi vůbec jasný důvod, proč je zde, a mnohde jinde, ponechán cizojazyčný termín – zde *considération*, jinde zase např. *on-going, open-ended* apod. – jedná se o nepřeložitelné termíny? Také dobře nerozumím kritériím výběru citací *in extenso* ze sekundární literatury v poznámkách – např. pozn. 28 aj.)
- s. 10-11: „Výber aspektu podľa Duhouxa sice primárne na mimojazykovej skutočnosti nezávisí, avšak závisí na spôsobe hovoriaceho vzhľadom ku všetkým gramatickým a kontextuálnym zvláštnostiam túto mimojazykovú skutočnosť popísať.“
- s. 15: „... ktoré nasleduje za aoristom či niekoľkými aoristami toho istého lexému, pragmaticky odkazuje na predchádzajúce aoristy a hlavne je nositeľom telickej aktivity.“

V citáciách či parafrázách ze sekundární literatury se objevují termíny, se kterými se jinak v bakalářské práci nepracuje, a zanášejí tak do ní ještě větší terminologický zmatek (k terminologii obecně viz dále); např.

- s. 7: je citován de la Villa a jeho rozlišení lexikálního, gramatického a sekvenciálního aspektu – poslední termín by si rozhodně zasloužil bližší výklad, není to běžně užívaný termín a čtenář netuší, jak zapadá do konceptu této bakalářské práce (navíc zapojení celé této konkrétní věty do textu je nesrozumitelné, text působí nekoherentně – proč je zařazena právě sem?);
- s. 11: ví autorka, co označuje citovaný termín „primárne prezencia“?
- s. 12: co je míněno tím, že si sloveso „ponechalo některé se subjektivních, racionálních významů“? Ad.

Vůbec **práce se sekundární literaturou** je dosti problematická:

- Je obtížně přijatelné, že autorka široce pracuje s monografií Fournier, kterou však ve skutečnosti vůbec neměla v ruce a cituje ji jen na základě Hoenigswaldovy recenze (monografie se zdá být dostupná v Národní knihovně ČR (!) a v Brně, a ostatně i v případě její nedostupnosti by jistě bylo možné ji objednat přes MVS).
- Kapitulu 2.1 Status quaestionis by bylo dobré nějak vnitřně organizovat – buď řadit jednotlivé přístupy k problému chronologicky (= tj. jak se postupně vyvíjely), nebo věcně (= které jsou si navzájem blízké a tvoří širší celky).
- V pozn. 21 „podľa textu od Parisina 2080“ – co podle autorky tento bibliografický odkaz znamená?
- Na s. 46 citovaný Hutsch není v seznamu literatury.

Poznámka ke **struktúře textu**:

Na to, o jak složité a terminologicky nejednotné téma se jedná, je úvod k textu nepřiměřeně krátký. V tomto případě by rozhodně bylo vhodné popsat – byť i velice stručně – jednotlivé přístupy k němu a zejména vyložit terminologické otázky (více k tomu níže v poznámkách k metodologii). Rozhodně by to přispělo k přehlednosti a vypovídací síle celé práce. Důležité koncepční věci jsou v předložené bakalářské práci zmiňovány postupně a jaksi „mezi řečí“, ve výkladech k jednotlivým příkladům. Např.

- až na s. 15 je vyloženo, proč jsou vlastně slovesa *dicendi* specifická a proč má smysl se jimi takto zabývat;

- až na s. 22 je zmíněn výklad impf. pro „líčenie pozadia“ (netvrdím, že je to nutně správný koncept, ale je rozhodně v klasické filologii velice rozšířený a měl by být uveden již někde v úvodu).

Obsahové a metodologické problémy:

1) Kategorie vidu, terminologie

Na s. 7 uvádí autorka, že nebude sledovat „klasické rozlišení dokonavosti (aorist) a nedokonavosti (imperfektum)“, ale zajímají ji případy, které tomuto „standardnímu rozlišení“ neodpovídají. Především je ovšem třeba jasně vymežit, co oním „klasickým /standardním rozlišením“ vůbec myslí. Vedle termínů dokonavý / perfektní a nedokonavý / imperfektivní pracuje autorka *passim* i s termíny telický x atelický, puntuální x durativní, dále s termíny z jiné perspektivy: gramatický x lexikální aspekt, a navíc porůznu cituje i málo zaužívané a intuitivně nesrozumitelné termíny jako sekvenciální aspekt, indefinitní aspekt, definitní aspekt či imperfektum kontinuální – dokáže všechny tyto termíny usouvztažnit? Jak už bylo řečeno výše, práci zásadně chybí úvod, který by pomohl čtenáři (a možná i autorce) se zorientovat.

Další otázky:

- Věta „většinou je použitý právě aorist“ (na s. 13) – má autorka názor na to, proč tomu tak je?
- Pracuje se v řecké lingvistice s pojmem „konativní imperfektum“?
- Co znamená věta (na s. 26 a podobně i jinde) „použitie čo sa imperfekta a aoristu týka, je indiferentné“?
- Co je přesně míněno nadpisem 3.4 „vidovo-aspektuálny vzťah“?
- Co je míněno tím, že „aspekt je neutralizovaný“ (s. 55)?

2) Kontrastivní přístup

Autorka *passim* používá jako důkaz nestandardnosti užití řeckého slovesného tvaru fakt, že „my bychom to překládali jinak“. Např.

- s. 7: „používania imperfekta, a to tam, kde by sme vzhľadom k nášmu jazykovému cíteniu s použitím imperfekta vôbec nepočítali“;
- s. 18: „dokonavý tvar by sme tam normálne čakali a i použili my“;

a na mnoha jiných místech. Jedná se o jakýsi intuitivní kontrastivní přístup (řečtina vs. slovenština/čeština), který by obecně vzato bylo možné jedině uvítat, kdyby byl ovšem užíván správně. K tomu by bylo především třeba, aby si autorka ujasnila, jak přesně funguje vid ve slovanských jazycích a jaký je rozdíl mezi gramatickým aspektem a aspektem jakožto charakteristikou celé predikace. Mimochodem, jev, tak bystře autorkou práce rozpoznáný, totiž že použití dokonavého tvaru slovesa *dicendi* indikuje uzavřenost promluvy (příp. jakýsi objektivní/neutrální postoj referujícího mluvčího), kdežto použití tvaru nedokonavého naznačuje pokračování (příp. subjektivní odstup referujícího mluvčího), byť v textu nevyjádřené, se vyskytuje i v češtině: „Ona mi řekla, že...“ [= prostá informace] x „Ona mi říkala, že... [implikuje nějaké „... a proto ...“, „... ale...“ apod.]. Podle mého názoru tedy nelze souhlasit se závěrečným tvrzením na s. 54, že „čeština a ani slovenčina jednoducho nedisponujú rovnakým gramatickým javom...“ a je pro mě i překvapivé, že na s. 30 autorka explicitně odmítá Underhillův přístup, který se přesně tímto směrem ubírá (akcentuje rozdíl mezi hlediskem autora a hovořícího).

3) Popis vlastní metody

Autorka práce v hlavní části zjišťuje, zda existuje nějaká korelace mezi typem obsahové propozice, která je na sloveso *dicendi* navázána, a jeho tvarem. Nic proti tomuto nápadu, autorka by ale v každém případě měla svou metodu nějak uvést, tedy vysvětlit, proč si myslí, že by zde nějaká korelace být mohla.

Pragmatický přístup, který autorka obecně uplatňuje, je velice správný a inspirativní, ale někdy nezachází správně s pojmy (komunikační záměr autora a aktéra promluvy není jedno a totéž a mimochodem, zrovna v tomto případě je toto rozlišení naprosto klíčové: „ona mi říkala, že...“ = aktér chce informovat nebo přesvědčit x autor se od toho často mírně distancuje, implikuje nějaké „ale... [např. ruku do ohně bych za to nedal...]“ – viz v předchozím bodě.)

Drobná otázka: proč je na s. 34 slovo „záměrně“ s vykřičníkem?

4) Materiál

Na s. 8 autorka vysvětluje, že ač je hlavním tématem práce užití impf. tvarů, je nutné v textu sledovat nejen impf., ale i aoristy. To je samozřejmě věcně zcela v pořádku, ovšem vysvětlení, které k tomu podává, je naprosto nedostatečné: „... sú ... tak hojne zastúpené, že jednoducho nie je možné brať ... do úvahy iba výskyty imperfekta.“ (Opět je to příklad toho, že lingvistická intuice vede autorku správným směrem, ale teoreticky je práce nedotažená.)

Na s. 13 (a podobně jinde) je k popisu excerptce uvedeno, že byly systematicky vyexcerptovány výskyty imperfekta, „miestami spolu s aoristom“ – tento přístup zanechává ve čtenáři značné pochybnosti: proč jen „miestami“ a kterými „miestami“? Jak máme důvěřovat tomu, že nevynechala něco důležitého? Není tím výsledek zatemněn nebo účelově manipulován ve prospěch autorčiny hypotézy?

Na s. 9 autorka uvádí: „rozhodli sme se však vynechať mediálné a pasívne tvary slovies“ – může autorka vysvětlit důvody tohoto rozhodnutí?

Obecně lze pochválit, že si autorka jako zdroj vybrala jeden text a analyzuje jednotlivá užití sloves *dicendi* nikoli vytrženě, nýbrž v širokém kontextu a s ohledem na místo dané promluvy v rámci celého textu. Nicméně při tomto přístupu je třeba si dát pozor na rychlé, všeobecné soudy typu „pretože je očividné, ...“ (na s. 49) – přece jen, aby bylo možné výsledky generalizovat, bylo by nutné je ověřit na nepoměrně větším korpusu.

5) Jednotlivé věcné námítky:

- s. 22: „připodobnění se dalším imperfektům“ nepovažuji za dobré vysvětlení (je v nesouladu i s autorčíným obecným postojem);
- s. 24: „ak by starogréčtina disponovala iným slovesom znamenajúcim tvrdiť, tak by ho na tomto mieste Xenofón určite použil“ – tento závěr považuji za naprosto chybný; jazyk si vždy vytvoří prostředky, které potřebuje; nemá-li jeden konkrétní prostředek, použije jiný (třeba z jiné roviny) – jen jde o to tyto prostředky správně identifikovat;
- s. 24: definice přímé řeči „reprodukcia slova, myšlienky a to v presne takej podobe, v akej bola prednesená“ je nepřijatelná;
- s. 26, posl. odstavec: autorka zde zcela staví na hlavu svůj jinak správný přístup: neví, zda konkrétní tvar je impf., nebo aor., proto se zaměří na jeho funkci a z ní usoudí, že se tedy musí jednat o impf.; přitom celý text bakalářské práce pojednává o tom, že jednoduchá korelace mezi formou a funkcí neexistuje;

- s. 32: „má v obl'ube používanie indiferentného εφη tam, kde nijak nezáleží na nutnosti naznačenia intencií a komunikačných zámerov aktérov“ – že neumíme my poznať, zda jde o impf., nebo aorist, ještě neznamená, že ho jako „indiferentní“ viděli i rodilí mluvčí; představa, že si autor záměrně volí „indiferentní“ tvar pro naznačení „indiferentního postoje“, je bizarní;
- s. 41: koncept „upriamení pozornosti“ je velice sporný a nepřesvědčivý;
- s. 45: zcela mi uniká logika konce odstavce před 2.3.1.

Závěr:

Musím konstatovat, že výše uvedený seznam problémů, jimiž tato práce trpí, není ani zdaleka vyčerpávající. Čtenář musí být opravdu pozitivně naladěný a číst text s velkou mírou empatie vůči autorce, aby se přenesl přes množství nepřesných formulací i nepřehledné strukturování myšlenek a snažil se v textu vidět pozitiva. Ta ale na druhou stranu text nepochybně obsahuje: je svým způsobem velice inspirativní. Téma je lingvisticky maximálně zajímavé a vydalo by jistě i na disertační práci (ideálně ještě se zapojením latiny). Text obsahuje spoustu bystrých pozorování a zajímavých myšlenek; často jsou ale bohužel znehodnoceny tím, že nelze přesně rozklíčovat, čím jsou, zda autorky samé, anebo jsou čerpány ze sekundární literatury. Autorka vykazuje v zásadě správnou intuici a má dobré nápady, zároveň je ale nedotahuje do konce; její soudy jsou často zkratkovité a celkově je práce teoreticky nezvládnutá (možná ale jednoduše přesahuje možnosti bakalářského studenta).

Při ústní obhajobě navrhuji nevěnovat se jednotlivým nepřesným formulacím a komentářům týkajícím se práce se sekundární literaturou. Plně ovládnout techniku psaní odborného textu bude zjevně úkol, na který musí autorka práce klást velký důraz ve svém magisterském studiu a individuálně a intenzivně se mu věnovat, neboť je to faktor, který ji prozatím – přes její nespornou inteligenci a kreativitu – ve vědecké práci diskvalifikuje. Předmětem obhajoby by podle mého názoru měly být spíše otázky obsahové a metodologické.

Práci doporučuji k obhajobě, a bude-li ústní obhajoba přesvědčivá, navrhuji hodnocení *dobře*.

V Praze 6. 6. 2017

doc. Lucie Pultrová, Ph.D. (oponentka)